

УДК 78.071.1(477)

**ВАЛЕНТИНА НАЗАРЕНКО
ЮРІЙ ВІЛІНСЬКИЙ**

**КОМПОЗИТОР І ПЕДАГОГ МИКОЛА
ВІЛІНСЬКИЙ (1888–1956).
ЖИТТЯ. СПОГАДИ. РОЗДУМИ**

Микола Вілінський належить до визначних українських музикантів, які заклали основи сучасної української музики. Це дослідження засноване на фактичному матеріалі, знайденому в архівних документах композитора, спогадах членів сім'ї, колишніх колег і студентів, поряд із розвідками авторів в різних архівах і бібліотеках в Україні та за кордоном. М. Вілінський народився в українській родині спадкових дворян, які жили в регіонах південної та центральної України на протязі століть. Його двоюрідні брат та сестра – Олександр Оссовський і Ксенія Держинська. Родина мала зв'язки з музичними знаменитостями, такими як Сергій Рахманінов і Олександр Зілоті.

М. Вілінський вивчав композицію під керівництвом видатного польського композитора і педагога Вітольда Малішевського, який також був учителем таких виняткових талантів, як Вітольд Лютославський і Анджей Пануфнік. Творчості митця притаманне глибоке розуміння українських музичних традицій та молдавської народної музики.

У статті наводиться документальний опис творчого шляху та педагогічної роботи М. Вілінського в Одеській, Ташкентській та Київській консерваторіях. Особливий інтерес являють спогади колег і учнів М. Вілінського. Серед них К. Данькевич, О. Білаш, С. Орфєєв, М. Старкова, О. Фельцман, А. Муха, Н. Герасимова-Персидська, В. Кирейко.

Робота націлена на виправлення деяких помилок та упущень в музикознавчих джерелах минулої епохи.

Ключові слова: школа композиції Миколи Вілінського, творчість Миколи Вілінського, українська музика, жанр фортепіанної балади, Київська консерваторія, Одеська консерваторія, школа композиції Вітольда Малішевського, неоромантична музична традиція, молдавська народна музика, польські композитори, архівні документи.

© Назаренко В. І., Вілінський Ю. С.

Микола Миколайович Вілінський (1888–1956) – композитор, педагог, музично-громадський діяч, ім'я якого невіддільне від історії становлення й розвитку української музики першої половини ХХ століття. Серед його учнів – К. Данькевич, О. Білаш, О. Фельцман, С. Орфеев, В. Фемеліди, А. Муха, Л. Гуоров, Д. Гершфельд, М. Завалішина, А. Водовозов, Є. Зубцов, В. Кучеров та інші¹. Музичні твори М. Вілінського, добре відомі фахівцям і любителям музики, увійшли у скарбницю української музичної класики.

Видатний український композитор Б. Лятошинський так писав про свого колегу: «Микола Миколайович Вілінський був прекрасним музикантом і прекрасною людиною. На всіх його творах лежить печать справжнього таланту і всі вони показують тонкий смак і велику професійну майстерність автора. Що стосується Миколи Миколайовича як людини, то всі, хто хоч зрідка зустрічався з ним, не могли не пересвідчитися в його високих душевних якостях, що виявлялися протягом усього його життя»².

Микола Вілінський народився 20 квітня (2 травня за н. ст.) 1888 року³ у місті Голта Ананьївського повіту Херсонської губернії. Він належав до старовинного шляхетного роду українських дворян Вілінських. За документами середини ХVІІІ століття, цей рід на території сучасної України походить від польського дворянина Фоми Вілінського (Tomasz Wiliński

¹ Муха А. Вілінський Микола Миколайович / А. Муха // Українська Музична Енциклопедія. – Т. 1. : А – Д. – Київ, 2006. ; Vilinsky, Mykola Mykolayovych // The New Grove Dictionary of Music and Musicians / [Edited by Stanley Sadie]. – Second Edition. – Vol. 26. – London : Macmillan Publishers Limited, 2001.

² Автограф, архів Вілінських, також див.: Михайлов М. М. М. Вілінський / М. Михайлов – Київ : Советский композитор, 1962. – С. 6.

³ У кількох виданнях і далі – у передрукуваннях в Інтернеті дати наведені невірно, цьому сприяла стаття за авторством «Н. Н. Сидоренко» з грубими помилками, приховуванням та перекрученнями фактів в Музичній енциклопедії, т.1, 1973 (ред. Ю. Келдиш). На превеликий жаль авторів, в Українській музичній енциклопедії (Київ, 2006) неправильно вказано, мабуть, за Ю. Келдишем, дату смерті композитора, є й інші неточності.

ski)¹. Оригінал метричного свідоцтва діда М. Вілінського, дворянина Олександра Антоновича Вілінського (Alexandro Wiliński) (1816–1909), видане Могилевською Римсько-Католицькою Духовною Консисторією 16 березня 1832 року ще латинською мовою². Батько композитора – Микола Олександрович Вілінський (1857–1910) – служив на посаді міського голови міста Ананьїва і користувався великою повагою і любов'ю місцевого населення. Одна з бабусь по лінії матері, Валентини Никифорівни (пом. 1918), – Олександра Максимівна Черкунова (дівооче прізвище – Залізняк, пом. 1907)³ – нащадок роду Залізників⁴. Її чоловік – відомий одеський архітектор та інженер Никифор Никифорович Черкунов (1817 – після 1870), дід композитора. За родинними переказами, з родом Вілінських пов'язана й українська письменниця Марія Олександрівна Марко Вовчок-Вілінська (1833–1907). Вілінські, їх предки й родинне оточення⁵ відомі в історії міста Одеси. Так, про Олек-

¹ Деякі польські документи, можливо, відносять історію роду до першої половини XV століття.

² Правительственного Сената Герольдия. Дело о дворянстве Вилинских. Поступило 11 октября 1834 года // РГИА, ф. 1343, оп. 18, д. 2199 // Родинний архів Вілінських (копія).

Родина Вілінських представлена у дворянських книгах Київської та Подільської губерній. Див.: Список Дворян Киевской Губернии. – Киев : Издание Киевского Дворянского Депутатского Собрания ; Типография 1-й Киевской Артели Печатного Дела, 1906. – С. 35.; Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу Подольской губернии. – Каменец-Подольский : Изд. Подольского Дворянского Депутатского Собрания ; Типография Подольского Губернского Правления, 1897. – С. 14.

³ [Повідомлення про смерть А. М. Черкунової] // Одеський листок. – 1907. – 1 августа.

⁴ В архіві Вілінських збереглася її унікальна світлина середини XIX ст.

⁵ Вілінські були пов'язані з найбільш відомими одеськими родинами, які увійшли в історію міста, такими, як Лігіни, Парпуті та Севастопуло (ці родини – далекі родичі Вілінських). Батько композитора, М. О. Вілінський був поручителем з боку нареченої при вінчанні П. М. Кича та М. Ф. Наркевич (у другому шлюбі – Маразлі), яке відбулося 2 лютого 1879 р. у портовій Усіх Святих та Святого Миколая церкві м. Одеси (Запись о венчанні П. Н. Кича и

сандра Антоновича Вілінського, діда композитора, згадується в мемуарах відомого громадського діяча Одеси й Одеського повіту Й. Й. Чижевича (1826–1898) у зв'язку з обстрілами міста англійським флотом 1855 року¹.

Видатна співачка, «золоте сопрано» Большого театру Ксенія Георгіївна Держинська (1889–1951)² – це двоюрідна сестра Миколи Вілінського, а видатний музикознавець Олександр Вячеславович Оссовський (1871–1957)³ – його двоюрідний брат. Обидва мають українські корені⁴.

О. Оссовський вивчав композицію в класі М. Римського-Корсакова, був другом і колегою О. Глазунова, О. Зілоті⁵ й С. Рахманінова, про якого написав спогади⁶. 1907 року він у співавторстві з визначним європейським музикознавцем М. Д. Кальвокорессі (1877–1944)⁷ видав у Франції книгу «Сін

М. Ф. Наркевич в метрической книге портовой церкви Всех Святых и Св. Николая в Одессе на 1879 г. // ГАОО, ф. 37, оп. 12, д. 6, л. 313 об.–314.)

¹ Чижевич розповідає, як О. А. Вілінський намагався вивезти свою родину з міста, на яке були спрямовані гармати британського флоту (Чижевич О. О. Город Одесса и одесское общество. Воспоминания одесского старожила // Из прошлого Одессы: сб. статей [сост. Л. М. де-Рибас]. – Одесса: 1894. – С. 54–55, 56.

² Держинская К. Г. // Московская консерватория от истоков до наших дней. 1866–2006: биографический энциклоп. словарь. – М., 2007. – С. 154, 155.

³ Бронфин О. Александр Вячеславович Оссовский / Бронфин О. – Л.: Советский композитор, 1960. – 64 с.; Ossovsky, Aleksandr Vyacheslavovovich // The New Grove. Dictionary of Music and Musicians. – Second Edition. – Vol. 18. – London: Macmillan Publishers Limited, 2001.

⁴ Бабуся О. В. Оссовського, К. Г. Держинської та М. М. Вілінського – згадана вище О. М. Залізник.

⁵ Зилоти А. И. Воспоминания и письма / А. И. Зилоти. – Л.: Советский композитор, 1963. – 468 с.; Назаренко В. І. Пам'яті Олександра Зілоті (до сімдесятиріччя з дня смерті видатного музиканта та співавтора) / В. Назаренко, Ю. Вілінський // День. – 2015. – № 224 (8 грудня).

⁶ Оссовский А. В. Воспоминания. Исследования / А. Оссовский [общ. ред. и вступ. статья Кремлева Ю.]. – Л.: Музыка, 1968. – 438 с.

⁷ Кальвокорессі Мішель-Дмитро (Calvocoressi Michel-Dimitri, 1877–1944) – визначний західноєвропейський музичний критик і музикознавець, пра-

concerts historiques russes» («П'ять історичних російських концертів»)¹, присвячену концертам, проведеним у травні 1907 року в Парижі з ініціативи й під керівництвом С. Дягілева. Книгу тепло сприйняли в Європі². О. В. Оссовський, безумовно, сприяв початку музичної кар'єри молодого Сергія Прокоф'єва. Йому вдалося, після безуспішної спроби С. Танеєва, переконати Б. Юргенсона вперше надрукувати твори С. Прокоф'єва. О. Оссовський умовив більш консервативного О. Зілоті включити твори С. Прокоф'єва до репертуару щорічних «Концертів О. І. Зілоті», в організації і проведенні яких О. Оссовський брав активну участь³. Саме на цих концертах С. Дягілев уперше почув музику молодого І. Стравінського, що, з погляду багатьох спеціалістів, надалі суттєво вплинуло на розвиток світового балету⁴.

Після революційних подій 1917 року О. Оссовський прийшов в Україну, на землю своїх предків, де на той час влада досить лояльно ставилася до інтелігенції. Протягом 1918–1921 років він викладав у Київській та Одеській консерваторіях, у Київському вищому музичному інституті ім. М. Лисенка.

цшовав у Парижі і Лондоні у першій половині ХХ століття. Товаришував з Морісом Равелем та іншими французькими композиторами. Значну частину своєї кар'єри присвятив вивченню російської музики. Був пов'язаний із С. Дягілевым у перші роки існування його балету. Роботи М. Д. Кальвокорессі сприяли на Заході особливому зацікавленню музикою М. Мусоргського. Його монографії і статті публікувалися у Франції, Англії, Німеччині, Америці й Росії.

¹ Ossovsky A. Cinq concerts historiques russes: donnés sous la patronage de la Société des grandes auditions musicales de France / A. Ossovsky, M. D. Calvocoressi. – Paris : Académie nationale de musique, Théâtre de l'opéra, 1907. – 106 p.

² Curzon H. de. Les Concerts Historiques Russes A Paris / H. de Curzon // Le Guide Musical. Revue Internationale de la Musique et des Théâtres. – Paris-Brussels, 2 et 9 Juin 1907. – P. 418–421.

³ Prokofiev Sergey. Diaries 1907–1914. Prodigious Youth / Sergey Prokofiev. – Ithaca, New York : Cornell University Press, 2006. – Pp. 193, 208, 209, 665, 667.

⁴ Igor Stravinsky Foundation. The Russian Period: 1902–1914. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fondation-igor-stravinsky.org/web/en/biographie/sa-vie-son-uvre/-la-periode-russen-1902-1914.html>

Певний час був товаришем Міністра юстиції в уряді гетьмана Скоропадського, за що був репресований радянською владою, зокрема позбавлений виборчих прав, зазнав подальших переслідувань¹. Зазначимо, що О. Оссовський добре відомий в Європі й Америці, його праці досить часто цитуються в англомовній літературі з музикознавства².

Киянки Ксенія і Тетяна Держинські часто гостювали в будинку-садибі Вілінських в Ананьїві, тут Ксенія співала в домашніх музичних концертах. Тамара³ і Микола Вілінські відвідували Держинських у Києві, в їхньому будинку в Залізничній колонії на Солом'янці. Як відомо, С. Рахманінов відіграв велику роль у становленні К. Держинської як професійної співачки, всіляко допомагаючи їй на початку оперної кар'єри⁴. 1917 року К. Держинська співала з Ф. Шаляпіним в опері Дж. Верді «Дон Карлос» у постановці Большого театру. Відомий співак теж сприяв професійному становленню талановитої співачки. Варто додати, що С. Прокоф'єв досить тепло згадує у своєму так званому «радянському» щоденнику (1927) про зустрічі з Ксенією Держинською у Москві, зокрема вдома у видатного музиканта й музикознавця Болеслава Яворського⁵. У родинному архіві Вілінських зберігаються дореволюційні світлини молодих Миколи і Тамари Вілінських та Ксенії і Тетяни Держинських, а також листування композитора з К. Держинською.

Особливо варто відзначити, що музикантом стала і дочка Миколи Вілінського – Ірина Миколаївна Вілінська (1920–1986),

¹ Гурова Я. Ю. Из личного дела А. В. Оссовского / Я. Ю. Гурова // Opera Musicologica. – 2009. – № 1. – С. 148, 149.

² Bartlett R. Wagner and Russia (Cambridge Studies in Russian Literature) / Rosamund Bartlett. – Cambridge : University Press, 2007. – Pp. 83, 89, 316, 332, 383.

³ Старша сестра М. М. Вілінського.

⁴ Москалець О. В. Ксенія Держинська: від київських коренів до московських триумфів / О. В. Москалець // Українська біографістика : збірник наукових праць. – Київ, 2009. – № 5. – С. 84–91.

⁵ Prokofiev Sergei. Soviet Diary 1927 and Other Writings / Sergei Prokofiev. – London ; Boston : Faber and Faber, 1991. – P. 42–44, 156.

відома як провідний український педагог-вокаліст, композитор, автор багатьох збірників вокалізів, обробок народних пісень, а також теоретичних праць, відомих як в Україні, так і далеко за її межами. За майже чотири десятиліття роботи в Київській консерваторії І. Вілінська підготувала кілька поколінь співаків-професіоналів, багато з яких стали лауреатами міжнародних і всесоюзних конкурсів, народними і заслуженими артистами України і тепер працюють музичними педагогами¹.

Микола Вілінський успадкував усе найкраще і благородне від дореволюційної інтелігенції. Мати і батько намагалися дати дітям ґрунтовну освіту, виховати в них почуття гідності, принциповості й відповідальності, нетерпимості до будь-якого гноблення і несправедливості. Вони вчили сина любити свою землю² і віддавати свій талант людям. Молодий Микола Вілінський ділився зі своїм другом: «У музиці я відчуваю не лише красу, а й вбачаю її величезний вплив на людей. Я буду музикантом, бо хочу принести користь людям»³. Він вільно володів французькою і німецькою мовами, знав італійську і латину, румунську й молдавську. Зазначимо, що зацікавлення М. Вілінського молдавською музикою пов'язане з випадком, дуже показовим для традицій цієї родини. Батько, Микола Олександрович Вілінський, зустрів якимось на ярмарку старого жebraка, який сидів на землі і співав молдавські пісні. Невідомо, як склалося б життя старого, якби М. О. Вілінський не надав йому прихистку. Дід Спиридон, як його називали у родині Вілінських, згодом став членом родини, він був, мабуть, пер-

¹ Назаренко В. І. Уроки музики Ірини Вілінської / Валентина Назаренко // День. – 2010. – № 160 (8 вересня).

² За спогадами дружини композитора, Олени Петрівни Вілінської (1892–1969), Микола Вілінський відмовився емігрувати у тяжкі пореволюційні часи, а пізніше – переїхати до Ленінграда на запрошення Олександра Оссовського. О. Оссовський: «Залиште дітей мамі (мати О. П. Вілінської), і їдемо в Ленінград. Тут Коля загине». Оссовський мав на увазі обстановку в Одеській консерваторії після від'їзду В. Малішевського.

³ Цит. за книгою: Михайлов М. М. М. М. Вілінський: нарис про життя і творчість / М. М. Михайлов – К. : Советский композитор, 1962. – С. 10.

шим джерелом фольклору для молодого Миколи, який згодом передав свої знання і зацікавлення молдавською музикою учням і колегам: Л. Гурову і Д. Гершфельду¹. М. Вілінському належить фундаментальна праця з питань молдавської музики².

Усе, сказане тут про родину М. Вілінського, є кращим свідченням тієї унікальної атмосфери, культурного контексту, які протягом усього життя супроводжували його, і які, за словами Б. Лятошинського, створювали відповідну ауру, яку відчували всі, хто спілкуватися з ним.

М. Вілінський почав серйозно займатися музикою самостійно, навчаючись в Ананьївській гімназії, диригував церковним хором і організував шкільний оркестр народних інструментів. Для його початкового музичного становлення багато зусиль доклала мати, яка була гарною піаністкою. Проте, за наполяганням батька, М. Вілінський після закінчення гімназії 1906 року вступив на юридичний факультет Імператорського Новоросійського університету в Одесі, який успішно закінчив 1912 року. Деякий час працював в Одеському окружному суді, залишив службу 1917 року, щоб присвятити себе музиці. Навчаючись в університеті, М. Вілінський з 1907 року поєднував заняття в Одеському музучилищі³, реорганізованому 1913 року на Одеську консерваторію. Тут він спільно зі своїм другом відомим музикознавцем-теоретиком Олександром Павленком (1882–1941)⁴ починає з 1908 року навчатися композиції у видатного композитора і педагога Вітольда Йосиповича Малішевського (1873–1939)⁵ (польск.

¹ Обробки молдавських пісень Миколи Вілінського стали основою репертуару Капели «Дойна».

² Вілінський М. М. Про особливості структури молдавської народної музики / Проф. М. М. Вілінський // Радянська Музика. – 1938. – № 4. – С. 27–40.

³ Назва 1907 року: «Імператорські Музичні Класи в м. Одесі».

⁴ Одесская Консерватория: забытые имена, новые страницы / гл. редактор Н. Л. Огренич. – О. : ОГК им. А. В. Неждановой, 1994. – С. 8, 34, 35.

⁵ Назаренко В. І. Українська сторінка маестро Малішевського / Валентина Назаренко // День. – 2009. – № 143 (15 серпня).

Witold Maliszewski), учня М. Римського-Корсакова і О. Глазунова, засновника і першого ректора Одеської консерваторії (1913–1921)¹. Як відомо, В. Малішевський 1908 року очолив Музичне училище в Одесі². Закінчивши училище, М. Вілінський продовжив навчання у класі композиції В. Малішевського в Одеській консерваторії, яку закінчив 1919 року, хоч його навчання тут було перерване 1916 року призивом до армії.

Крім М. Вілінського і О. Павленка, учнями В. Малішевського в Одесі були такі відомі радянські музиканти, як О. Давиденко (1899–1934), К. Корчмарьов (1899–1958) і Б. Шехтер (1900–1961)³. Цікаво, що у В. Малішевського певний час навчався контрапункту учень Р. Глієра В. Дукельський (1903–1969), у майбутньому визначний американський композитор Вернон Дюк, відомий своїм балетом «Зефір і Флора», написаним для С. Дягілева⁴. У Варшаві учнями В. Малішевського були Вітольд Лютославський⁵, один з найкрупніших музикантів ХХ століття і видатний диригент та композитор Анджей Пануфник (клас

¹ Paja-Stach Jadwiga. Maliszewski / Jadwiga Paja-Stach // Encyklopedia muzyczna. – W-wa : PWM, 1996. Автори вдячні видатному польському композитору й музикознавцю, учню Наді Буланже й Вітольда Лютославського, професору Кшиштофу Мейєру (Krzysztof Meyer), який люб'язно надіслав копію цієї статті. Див. також: Maliszewski, Witold // The New Grove Dictionary of Music and Musicians. – Second Edition, Vol. 15. – London : Macmillan Publishers Limited, 2001.; Vodarsky-Shiraeff A. Russian Composers and Musicians. A biographical dictionary / Compiled by Alexandria Vodarsky-Shiraeff. – New York : The H.W. Wilson Company, 1940.

² Одесский листок. – 1908. – Октябрь.

³ О. Давиденко, К. Корчмарьов та Б. Шехтер брали участь у так званому пролетарському напрямку у радянській музиці. Див монографію: Edmunds Neil. The Soviet Proletarian Music Movement / Neil Edmunds. – Bern : Peter Lang AG, European Academic Publishers, 2000. – 407 p.

⁴ В. Дукельський згадує у своїх мемуарах: «У справі мого музичного навчання, Глієра тепер замінив Вітольд Малішевський. Гарний молоджавий поляк, на той час директор Одеської консерваторії». Duke V. Passport to Paris / Vernon Duke. – Boston ; Toronto : Little, Brown and Company. – P. 61.

⁵ Stucky Steven. Lutoslawski and his music / Steven Stucky. – Cambridge : Cambridge University Press, 1981. – 252 p.

музичних форм)¹, також відомі музиканти – Фелікс Лабунський, Болеслав Войтовський, Фелікс Рибичський та інші. У Варшаві В. Малішевського вважали одним з найповажніших діячів у польській музиці того часу. Він очолював журі Першого міжнародного конкурсу імені Ф. Шопена у Варшаві (1927), обіймав посаду директора Варшавського музичного товариства, був одним із засновників Інституту Шопена. В. Малішевського вшановано польською «Нагородою Панською»(1931)².

Стосунки професора і студента швидко переросли у міцну дружбу. В. Малішевський дуже цінував М. Вілінського і виділяв його серед своїх учнів. Збереглися спогади, що В. Малішевський змушений був назавжди залишити Одесу, боячись арешту і, можливо, загибелі у більшовицьких застінках, намагався забрати в еміграцію і свого улюбленого учня М. Вілінського з родиною³. Незважаючи на цензурні утиски в радянський час, листування між ними тривало й після того, як В. Малішевський емігрував до Польщі. В одному з листів він пише, що отримав фортепіанні твори М. Вілінського і з задоволенням їх програє, закінчуючи словами: «Особливо приємна думка, що це написала людина, яка була найближчим моїм учнем»⁴. Треба відзначити і можливий вплив М. Вілінського на

¹ Видатний диригент і композитор світового значення сер Анджей Пануфник згадував, що вперше сказав студенту Пануфнику про його талант саме В. Малішевський: «У творчості, найголовніше, найбільш рідкісне з усіх є індивідуальність – і ви володієте нею. Тому не хвилюйтеся, мій дорогий пане» (Panufnik Andrzej. *Composing Myself / Andrzej Panufnik*. – London : Methuen, 1987. – P. 50, 51.)

² Wrocki Edward. Witold Maliszewski / Edward Wrocki // *Orkiestra*. – 1932. – Rok. III. – No. 2 (17), Luty.

³ О. П. Вілінська згадує, що, побоючись арешту, В. Малішевський теж переживав за подальшу долю свого учня і пропонував взяти на себе всі матеріальні витрати, пов'язані з еміграцією: «Я беру усі витрати на вашу родину на себе. Я не можу залишити Миколу Миколайовича, він талановитий, справжній музикант». (Рукопис. Родинний архів Вілінських).

⁴ Лист В. Малішевського від 25. 10. 1934 // Родинний архів Вілінських. Також див.: Назаренко В. І. Українська сторінка маестро Малішевського / Валентина Назаренко // *День*. – 2009. – № 143 (15 серпня)

свого вчителя і друга, зокрема йдеться про молдавські мотиви у третій частині Четвертої симфонії D-dur В. Малішевського¹.

Творчий і педагогічний шлях М. Вілінського можна розділити на два основних періоди – одеський (1920–1941) і київський (1944–1956), між ними відносно короткий – його робота в Ташкентській консерваторії (1941–1944).

Одеський період для М. Вілінського, як продовжувача справи В. Малішевського, характерний швидким розвитком таланту, набуттям майстерності, професійним зростанням і набуттям визнання. 1920 року М. Вілінський починав викладачем в Одеській консерваторії, а 1926 року його затвердили у званні професора, завідувача кафедри композиції (1931)². Пізніше (1935) він очолив Одеську обласну організацію Спільки композиторів України, а заступниками були його учні С. Орфєєв і Л. Гуров. Крім того, М. Вілінський був членом правління Спільки композиторів УРСР. Продовжуючи традиції О. Зілоті й О. Оссовського³, М. Вілінський протягом 1925–1927 років «став душею музично-освітньої роботи, яку Одеська консерваторія проводила серед населення», організувавши цикли історичних концертів для широкого кола слухачів. До цієї роботи М. Вілінський залучив своїх колег, професорів консерваторії К. Пігрова і П. Столярського⁴. У 30-ті роки ХХ століття у його класі спеціа-

¹ Wrocki Edward. Witold Maliszewski / Edward Wrocki // Orkiestra. – 1932. – Rok. III. – No. 2 (17), Luty.

² Анісімов В. Композитор М. М. Вілінський (нарис про життя і діяльність) / Віктор Анісімов // Радянська Музика. – 1938. – № 1. – С. 43–46.

³ Протягом 1920–1921 років О. Оссовський був засновником культурно-освітнього осередку при Центроспільці в Одесі, одноосібним керівником камерних концертів, на які збиралася «вся Одесса» (Гурова Я. Ю. Из личного дела А. В. Оссовского / Я. Ю. Гурова // Opera Musicologica – 2009. – № 1. – С. 134–153. Також: Одесская Консерватория: забытые имена, новые страницы / гл. редактор Н. Л. Огренич. – О. : ОГК им. А. В. Неждановой, 1994. – С. 15, 16.)

⁴ Михайлов М. М. М. М. Вілінський: нарис про життя і творчість / М. М. Михайлов – К. : Советский композитор, 1962. – С. 18, 19.

льної гармонії навчалися Еміль і Ліза Гілельс¹, Давид Ойстрах, Яків Зак, Марія Грінберг та інші видатні музиканти². Професор Московської консерваторії Я. Зак згадував, що: «Вільне відвідування занять надавало можливість повною мірою удосконалювати свою спеціальність. Незважаючи на “вольную волю”, студенти із своїми друзями й родичами відвідували лекції Б. Тюнеєва³, О. Павленка, М. Вілінського, В. Золотарьова»⁴. М. Грінберг так згадує про М. Вілінського: «Він був чудовим музикантом і чудовою, лагідною, милою людиною»⁵, як і про свої композиторські спроби під його керівництвом та про виконання його творів у концертах⁶.

Учень і асистент М. Вілінського ректор Одеської консерваторії (1951–1962) С. Орфеев наголошує: «...Здається, не було в Одесі композитора, який би не консультувався з Миколою Миколайовичем з питань своєї творчості, його поради беззастережно сприймалися авторами... На творчих засіданнях у Спілці композиторів думка М. Вілінського була вирішальною, бо він мав щасливу здатність відразу бачити позитивне чи не-

¹ Відомо, що Еміль Гілельс виконував Баладу у формі варіації свого вчителя М. М. Вілінського (Баренбойм. Л. Эмиль Гилельс. Творческий портрет артиста / Л. А. Баренбойм. – М. : Советский композитор, 1990. – С. 55.).

² Михайлов М. М. М. М. Вілінський: нарис про життя і творчість / М. М. Михайлов – К. : Советский композитор, 1962. – С. 26, 27.

³ Тюнеєв, Борис Дмитрович (1883–1934) – талановитий музикознавець, музичний критик, журналіст, історик, професор Одеської консерваторії, з якої був звільнений у часи так званих «пролетарських чисток». Друг родини Ріхтерів в Одесі та М. М. Вілінського. Про Б. Д. Тюнеєва див: Одесская Консерватория: забытые имена, новые страницы / гл. редактор Н. Л. Огренч. – О. : ОГК им. А. В. Неждановой, 1994. – С. 61–66.; Monsaingeon V. Richter. Ecrits, conversations / Bruno Monsaingeon. – Première édition. – Van de Velde / Arte Editions / Actes Sud, 1998. – С. 121, 122.

⁴ Зак Я. Статті, матеріали, воспоминания / Яков Зак. – М. : Советский Композитор, 1980. – С. 125.

⁵ Михайлов М. М. М. М. Вілінський / М. Михайлов – Київ : Радянський композитор, 1962. – С. 31.

⁶ Грінберг М. Статті. Воспоминания. Материали / Мария Гринберг. – М. : Советский Композитор, 1987. – С. 62, 63, 131.

гативне у творі. Іноді за порадою Миколи Миколайовича автори тут же виправляли найістотніші недоліки своїх творів»¹.

Професор Одеської консерваторії М. Старкова пише про М. Вілінського: «Усі одержували він нього відповідь, ласку, увагу! Як часто, щоб не порушити інтересів товаришів, він втрачав те, що йому, безумовно, належало»².

Зазначимо, що такі консультації відбувалися і в повоєнний час, коли відомі одеські композитори приїздили до М. Вілінського в Київ³.

Учень М. Вілінського К. Данькевич (1905–1984) так згадує про початок своїх занять: «Уже після перших наших зустрічей, бесід я відчув владну силу музичного таланту мого дорогого вчителя. Я згадую, як він майстерно поєднував студіювання науки про гармонію з широким показом, глибоким аналізом гармонії в багатьох музичних творах зарубіжної і вітчизняної класики... Вихований на класичних творах музичного реалістичного⁴ мистецтва світового значення, і насамперед на геніальних творах російської музичної класики – Глінки і Мусоргського, Римського-Корсакова і Бородіна, Чайковського, Глазунова, Тансєва і Скрябіна, Микола Миколайович прищеплював нам не тільки велику любов, глибоку повагу до нашої дорогоцінної спадщини, до скарбів нетлінної музичної краси, але разом з тим глибоко послідовно і натхненно утверджував в нашій музичній свідомості вірність і відданість основам музичного реалізму, народності, високу правду гуманістичних ідей, благородних людських почут-

¹ Рукопис // Родинний архів Вілінських; Михайлов М. М. Вілінський / М. Михайлов – Київ : Рад. композитор, 1962. – С. 28–30.

² Цит. за книгою: Михайлов М. М. М. Вілінський / М. Михайлов – Київ : Радянський композитор, 1962. – С. 30.

³ Лист К. Данькевича до М. М. Вілінського з проханням надати консультації для відомого одеського композитора Якова Самійловича Файнтуха (1892–1974), 23 серпня, 1955 р. // Родинний архів Вілінських. За спогадами І. М. Вілінської, Я.С.Файнтух, який навчався у М. Вілінського в Одесі, досить часто користувався його порадами.

⁴ Стилістичний канон радянських часів.

тів»¹. К. Данькевич виконував твори свого улюбленого вчителя М. Вілінського на випускному концерті².

Видатний композитор Оскар Фельцман (1921–2013) вважає М. Вілінського своїм головним вчителем, він: «ніби взяв мене за руку і повів уперед: від азів до висот композиторської майстерності... У визначенні мого педагога з композиції усі були одноставні. Це повинен бути видатний педагог і композитор – професор Одеської консерваторії Микола Миколайович Вілінський. Його ім'я було відомо не тільки в Україні, а й в усьому Союзі. На той час (1930-ті роки) він виховав багатьох композиторів, твори яких звучали у філармоніях, на сценах оперних театрів... Миколу Миколайовича не забуваю ніколи, тому що він, і тільки він, заклав фундамент всієї моєї композиторської діяльності»³.

Учень М. Вілінського видатний молдавський композитор і педагог Л. Гурув (1910–1993) згадує, як учні і колеги композитора збиралися вдома у свого педагога⁴: «гамірно, розтрощуючи все навколо себе, ораторствує Константин Великий [*К. Ф. Данькевич*]. Його урочистий тост закінчується несподіваним розіграшем Меркурія-Файнтуха [*Я. Файнтух – В. Н., Ю. В.*] <...> Заливається сльозами, здригається від сміху Серафим [*С. Орфеев – В. Н., Ю. В.*]...». Далі сперечалися, О. П. Вілінська наголошувала, що «треба бути практичними<...> завершувався вечір ворожінням або грою у слова»⁵.

1941 року М. Вілінський з родиною евакуювався до Ташкента, як і Л. Ревуцький, працював професором Ташкент-

¹ Цит. за книгою: Михайлов М. Константин Данькевич / М. Михайлов. – 2-ге вид. – К : Музична Україна, 1974. – С. 9.

² Там само.

³ Спогади Оскара Фельцмана, автограф // Родинний архів Вілінських. Також див.: Фельцман О. Ода маестро і вчителю. Спогади Оскара Фельцмана (1921–2013) / Оскар Фельцман // День. – 2013. – 2 травня.

⁴ В Одесі Вілінські жили по вул. Спіридонівська, 28.

⁵ З листа Л. С. Гурува до М. М. Вілінського, який він підписав: «По гроб життя, Ваш Гурув», після 1945 р. // Родинний архів Вілінських.

ської консерваторії. Там же перебувала і родина Ксенії Держинської. Син композитора, Сергій Миколайович Вілінський (1916–1999), пройшов усю війну, почавши в Бессарабії 1941 року, визволяв Кавказ і Крим, закінчивши її в Кенігсбергу 1945-го, був нагороджений багатьма бойовими орденами й медалями¹. І. Вілінська згадувала, що Микола Миколайович міг звільнити сина від військової служби під час війни, як до цього вдавалися інші. Але не зробив це з етичних мотивів, хоча і дуже турбувався про нього.

М. Вілінський і його творчість були відомі й за кордоном, зокрема в Румунії. На жаль, румунській окупаційній владі вдалося вивезти з тимчасово окупованої Одеси значну частину архіву (твори, унікальні родинні документи), музичну бібліотеку композитора, які так і не були віднайдені у повоєнний час².

1944 року М. Вілінський повертається в Україну і очолює композиторський факультет Київської консерваторії. У цей час він у складі так званої групи «трьох Миколайовичів» належить до видатних майстрів української музичної культури. З 1944 року М. Вілінський професор, декан Теоретико-компо-

¹ Вілінський Сергій Миколайович (1916–1999), син М. Вілінського. Народився в Одесі, після закінчення робфаку вступив до Одеського інженерно-будівельного інституту, який закінчив 1940 року, того ж року був признаний в армію. Учасник Другої світової війни, нагороджений орденами й медалями. У повоєнні роки професійний військовий, підполковник, брав участь у відновлювальних роботах: Кремль, ЗІЛ, Малий академічний театр, тощо. Протягом 1947–1948 років працював на будівництві об'єктів у м. Капустин Яр, звідки були здійснені запуски перших радянських балістичних ракет. Керував будівництвом військових об'єктів поблизу м. Чехов, Моск. область. Після демобілізації протягом 1963–1981 років працював головним спеціалістом в Держбуді СРСР, а 1990–1994 років – головним редактором бюлетеня Спільки підприємців будівельно-промислового комплексу СРСР (СП БПК СРСР). Словниковою і термінологічною роботою займався з кінця 50-х років. Автор книг, статей, співавтор кількох словників, довідників, державних стандартів.

² Смирнов В. А. Реквием ХХ века : в 5-ти ч. / В. А. Смирнов. – 2-е изд, доп. и испр. – Ч. 1. – Одесса : Астропринт, 2009. – С. 437, 442, 447, 448.

зиторського факультету (до 1948 р.) і завідувач кафедри Теорії музики і композиції (з 1949 р.) Київської консерваторії.

Учень М. Вілінського Антон Іванович Муха (1928–2008) згадує: «В музичному середовищі – “зрілому” і студентському – М. М. Вілінський мав незаперечний авторитет, особливо на кафедрі композиції. Там, за моїми враженнями, панувала рідкісно дружня і творча атмосфера, породжена високою взаємоповагою між “трьома Миколайовичами” – Ревуцьким, Лятошинським, Вілінським. Взаємоповага попри чи завдяки відмінностям творчої натури кожного і незважаючи на несприятливі зовнішні обставини того часу. Це, до речі, благотворно впливало й на взаємини їх вихованців». Проте А. Муха відзначає: «Разом з тим, на мій погляд, М. М. Вілінський якимось несправедливо замовчувався і за життя (хоч не був репресованим), і помертвено»¹.

На жаль, такого ж «замовчування», і навіть навмисного перекручування фактів за радянських часів зазнав і видатний вчитель М. Вілінського В. Малішевський, який здійснив такий багатий внесок у розвиток музичної культури в Одесі та Україні загалом, а також такі музиканти, як О. Зілоті, С. Рахманінов, С. Прокоф'єв, А. Пануфник², Т. Ріхтер³, В. Дукельський та багато інших.

¹ Муха А. І. Слово про М.М.Вілінського (спогади учня) / Антон Муха // Музична україністика: сучасний вимір : зб. наук. праць. – К. : ІМФЕ ім.М.Рильського НАН України, 2009. – Вип. 3. – С. 54–62.

² У липні 1954 року провідний польський композитор і диригент Анджей Пануфник, не витримавши утисків партійних функціонерів та ідеологів, змушений був емігрувати до Англії, де йому був наданий політичний притулок. У цій досить небезпечній пригоді велику допомогу йому надав польський і швейцарський композитор, критик та орієнталіст Костянтин Регаме (Konstanty Régamey, 1907–1982), до речі, киянин, син відомих київських музикантів. Panufnik A. Composing Myself / Andrzej Panufnik. – London : Methuen, 1987. – С. 229–241.

³ Т. Д. Ріхтер (1872–1941) – батько Святослава Ріхтера, відомий викладач фортепіано, органіст та композитор, якого М. Вілінський добре знав.

Слід зазначити, що діяльність так званих ідеологів від радянського музикознавства не тільки дезорієнтувала покоління радянських (українських і російських) музикознавців, а й ввела в оману багатьох західних спеціалістів¹. Однак, далеко не всі музикознавці дотримувались ідеологічних установок, і в цьому переконає досить смілива для свого часу стаття І. Белзи (1904–1994), учня Б. Лятошинського, присвячена сторіччю В. Малішевського (1973)².

Провідний український музикознавець, професор, академік Ніна Олександрівна Герасимова-Персидська згадує: «Мабуть, більше всього виділялися в цьому середовищі педагогів Київської консерваторії три Миколайовича – три композитори: Борис Миколайович Лятошинський, Лев Миколайович Ревуцький та Микола Миколайович Вілінський. Можливо, що вони якимось більше представляли саму кафедру композиції, а не кожний себе окремо, як це було з виконавцями, котрий кожен був солістом. Вони користувалися особливою повагою, якоюсь особливою вагомістю висоти <...> Микола Миколайович особливо був виразний на фоні консерваторських колег, студентів. Взагалі – на фоні консерваторського люду. У нього був чудовий профіль – такий південно-французький, провансальський, можливо, і полум'яні чорні очі. В ньому, можливо, щось було від іспанського гранда. Всі ми якимось відчували підсвідомо його високу породистість, аристократизм. Микола Миколайович відрізнявся своєю стриманістю, доброзичливістю»³.

¹ Про руйнівну для мистецтва діяльність ідеологів радянського музикознавства див.: Власова Е. С. 1948 год в советской музыке : документированное исследование / Е. С. Власова. – М. : Классика-XXI, 2010. – 456 с.; Schwarz B. Music and Musical Life in Soviet Russia. 1917–1970 / Boris Schwarz. – Barrie & Jenkins Ltd., 1972. – 550 p.

² Бэлза И. Витольд Малишевский. К столетию с дня рождения / Игорь Бэлза // Музыкальная жизнь. – 1973. – № 15. – С. 22.

³ Спогади Н. А. Герасимової-Персидської // Родинний архів Вілінських.

Родичка Бориса Лятошинського, відомий український педагог, піаніст, музичний діяч Ія Сергіївна Царевич (1928–2010), що дружила з

М. Вілінський є автором симфонічних сюїт, кантати, фортепіанних і камерно-інструментальних творів, вокально-хорових обробок українських, російських і молдавських народних пісень, а також численних теоретичних праць і статей. У своїй творчості він дотримувався традицій неоромантичної школи М. Римського-Корсакова, О. Глазунова і А. Лядова. Серед західноєвропейських композиторів його приваблювали твори Й.-С. Баха, Р. Шумана, Е. Гріга, Ф. Шопена. М. Вілінському була особливо близькою творчість М. Лисенка і М. Леонтовича. Серед своїх сучасників він високо цінував С. Прокоф'єва. Як і його вчитель В. Малішевський, який звертається до польських національних мотивів, М. Вілінський широко залучав українські й молдавські мотиви, що індивідуалізувало його творчу палітру.

Уже в юнацькі роки композитор створив цикл оригінальних фортепіанних мініатюр в елегійному стилі з яскравим імпресіоністичним забарвленням. Романсам і обробкам народних пісень («Стоїть явір над водою», «Ой вербо вербо», «У вишневому садочку») М. Вілінського властива блискуча композиторська техніка в розкритті поетичних образів. У його варіаційних циклах приваблює вишуканість ритмічних деталей, різноманітність стилю, багатство тембрально-гармонійного нашарування і оригінальність прийомів, які походять від народного українського інструменталізму і пісенно-хорового мистецтва. До вокально-симфонічних і симфонічних творів М. Вілінського належать: «Заповіт» для хору та симфонічного оркестру на слова Тараса Шевченка *op.* 39, «Балетна сюїта» в чотирьох частинах для симфонічного оркестру *op.* 41, «Характеристичні танці», сюїта для симфонічного оркестру *op.* 1 та інші твори.

Фортепіанні твори композитора багаті чистотою і ясністю голосоведення, тембральними відтінками, різноманітністю фактури. У 70-ті роки ХХ століття музикознавці писали: «Разом з Косенком, Ревуцьким, Лятошинським та іншими ук-

сім'єю Вілінських, згадувала, що профіль М. М. Вілінського нагадував її норвезького полярного дослідника Руаля Амундсена (1872–1928).

раїнськими майстрами Вілінський сприяв процесу кристалізації національних рис в українській фортепіанній культурі»¹.

М. Вілінський стояв біля джерел українського фортепіанного баладного жанру. Його Балада у формі варіацій для фортепіано на тему української народної пісні «Ой у полі жито копитами збито» *op.* 4 є одним з видатних творів першої половини ХХ століття, який зберіг своє високе художнє значення і в наші дні².

На початку 1950-х років М. Вілінському було доручено редагувати повне видання фортепіанних творів М. Лисенка, багато творів він опублікував з чорнових рукописів, а деякі, незакінчені, завершив у стилі композитора³. Онука М. Лисенка, професор Рада Остапівна Лисенко, згадує про видатний внесок М. Вілінського у видання фортепіанної спадщини Миколи Віталійовича: «...в 1952–1953 р. моя мрія здійснилася. Було видано повні зібрання творів М. В. Лисенка в 20 томах, де в XIII і в XIV томах було вміщено всі фортепіанні твори, навіть рукописні, які ніколи не видавалися. Батько [Остап Миколайович Лисенко – В. Н., Ю. В.], мені повідомив, що фортепіанну редакцію творів доручено зробити талановитому теоретику, відомому музиканту і композитору

¹ Українська радянська фортепіанна музика : хрестоматія. – Том 1, Ч. 2. – Київ : Музична Україна, 1975. – С. 100.

² Клин В. Л. Українська радянська фортепіанна музика / В. Л. Клин. – Київ : Наукова думка, 1980. – С. 66.

В. Клин вважав М. М. Вілінського засновником українського фортепіанного баладного жанру (Інтерв'ю з одним із авторів, травень 1988 р.).

Більш детальному розгляду творчої спадщини Миколи Вілінського присвячені декілька розділів у книзі: Михайлов М. М. М. Вілінський / М. М. Михайлов. – К. : Сов. композитор, 1962. Проте, на думку авторів, аналіз творчості композитора, який би відповідав сучасним вимогам, потребує окремого дослідження, яке виходить за рамки даної роботи.

³ Вілінський М. Від редакції / М. Вілінський // М. Лисенко. Зібрання творів : в двадцяти томах. – Том XIII : Твори для фортепіано. – К. : Мистецтво, 1952. – 295 с.

Миколі Миколайовичу Вілінському. Таким чином, нарешті, я отримала повну спадщину діда»¹.

М. Вілінський – видатний український музичний педагог. Його школа композиції, гармонії і поліфонії заклала основи професійної майстерності українських, російських і молдавських музикантів – композиторів, теоретиків та виконавців. Як педагог, він багато в чому успадкував від свого видатного вчителя В. Малішевського, який представляв кращі традиції не тільки російської (петербургської) – М. Римського-Корсакова, О. Глазунова, А. Лядова та інших, а й європейської музичної школи. Водночас, В. Малішевський вважав, що треба з належною увагою і без упередження сприймати різні інноваційні музичні ідеї: «Композитор не повинен закривати очі на сучасні твори, навіть на найяскравіші продукти модернізму, він повинен бути в змозі знайти в кожному творі хоч частку натхнення і нову художню правду, яка залишиться для майбутніх часів і увійде у твори інших митців»².

Щодо методики підготовки композиторів, застосовуваної М. Вілінським, можна навести багато близьких та більш віддалених паралелей у спогадах його учнів і колег та у спогадах видатних учнів В. Малішевського (В. Лютославського, А. Пануфника³ та інших)⁴. Це важливе спостереження заслуговує окремого розгляду.

Тонкий знавець поліфонії і гармонії, М. Вілінський поєднував свій композиторський талант з неабияким хистом вимогливого педагога, дуже чутливого до запитів студентів. Як згадує його учень С. Орфєєв: «Микола Миколайович особливо цінував бездоганно чисте, вишукане голосоведення, яке поклало його у творчості А. Лядова. З українських композиторів

¹ Автограф // Родинний архів Вілінських.

² Paja-Stach Jadwiga. Maliszewski / Jadwiga Paja-Stach // Encyklopedia muzyczna. – W-wa : PWM, 1996.

³ Був учнем Малішевського у класі аналізу музичних форм.

⁴ Спогади С. Орфєєва, О. Фельцмана, О. Білаша, А. Мухи, А. Водовозова та інших // Родинний архів Вілінських.; Stucky S. Lutoslawski and his music / Steven Stucky. – Cambridge : Cambridge University Press, 1981. – 252 p.

більше за інших йому був близький М. Леонтович, майстер хорового голосоведення. Перевіряючи задачі із спеціальної гармонії, Микола Миколайович блискавично вилловлював будь-яке порушення правил голосоведення. Потім, для навчання, одну із задач сам розв'язував на дошці. До невпізнанності несподівано перетворювалась знайома задача під вправною рукою професора, який мав бездоганний музичний смак. В усіх голосах задачі виникали звукові узорі, ніде не затінюючи гармонії, ніколи не порушуючи функціональної логіки. Власне кажучи, це була найсправжнісінька контрастна поліфонія на гармонійній основі. Коли професор програвав на фортепіано розв'язану ним задачу, вона звучала так красиво і водночас так природно, що ми мимоволі запитували один в одного: "Чому ж нам такі гармонічні послідовності і таке голосоведення не спадали на думку, коли ми самостійно пробували розв'язати задачу?" Маючи ідеальний музичний слух, Микола Миколайович дуже тонко і чуйно відчував тональні взаємовідношення і завжди заперечував схеми тональної спорідненості, вироблені традиційною гармонією. У нього були свої, суворо аргументовані схеми тональної спорідненості і дуже багатобарвні й цікаві плани модуляцій у далекі тональності»¹.

Учень Вілінського композитор і теоретик Л. С. Хейфец-Поляковський пише про свого вчителя так: «З перших кроків педагог вимагав від учнів ясності, продуманості, голосоведення. Він навчав стежити за лінією кожного голосу. Кожен звук, акорд, пауза – усе мало бути виправдане мелодичною лінією кожного голосу. Та і в його власних творах гармонійні голоси являли собою дуже розгорнуту, виразну мелодію. Учням педагог давав повну свободу, ніколи не нав'язував своєї думки, але часто намагався переконати нас численними прикладами з музичної літератури, які знав напам'ять. Уроки відбувались жваво, цікаво. Найчастіше на них звучала музика Чайковського, Рахманінова, Лядова, Скрябіна, Шумана, Прокоф'єва. У творчості Прокоф'єва М. Вілінський знаходив залі-

¹ Рукопис // Родинний архів Вілінських. Також див.: Михайлов М. М. М. М. Вілінський / М. М. Михайлов. – К. : Сов. комп., 1962. – С. 28, 29.

зну логіку і на його творах показував, як найгостріше співзвуччя може бути виправдане природним і логічним голосоведенням¹. Пам'ять у Миколи Миколайовича була надзвичайна. Здавалося, немає такого твору, якого б він не міг процитувати напам'ять. Свої власні композиції М. М. показував дуже рідко, та й то після наполегливих прохань. Ці композиції були взірцем високого смаку, бездоганної композиторської техніки і філігранного шліфування всієї музичної тканини, аж до найдрібніших деталей. Часто Вілінський писав композиції з навчальною метою. Коли вивчалась варіаційна форма, він демонстрував свої варіації, які дуже допомогли студентам засвоїти цей розділ курсу. Видання збірника задач, які Вілінський давав студентам, було б дуже корисним і для майбутніх композиторів, і для теоретиків. Надзвичайно цінними були схеми спорідненості тональностей, розроблені Миколою Миколайовичем. Такі схеми не доводилося зустрічати в підручниках<...> Заняття наші часто тривали по кілька годин і продовжувались змістовними розмовами на найрізноманітніші теми – про музику, літературу, живопис і навіть про астрономію, яку наш педагог дуже любив і добре знав»².

Варто згадати ще про одну, не досить приємну деталь роботи М. Вілінського в Київській консерваторії. З кінця 1940-х років розпочалася офіційна кампанія проти так званих космополітів, унаслідок якої було звільнено кількох педагогів і нав'язано обмеження приймати студентів-євреїв. За спогадами дочки композитора І. Вілінської, Миколі Миколайовичу, який очолював вступні іспити на композиторському факультеті, давали розпорядження персонально представники партійної організації консерваторії, занепокоєні відомим неприйняттям Вілінським будь-яких проявів антисемі-

¹ Зазначимо, що на той час багато творів С. Прокоф'єва зазнали жорсткої офіційної критики і звинувачень.

² Цит. за книгою: Михайлов М. М. М. Вілінський / М. Михайлов. – К. : Сов. композитор, 1962. – С. 32–34.

тизму. Однак він завжди ігнорував ці вказівки, вважаючи головним музичну обдарованість абітурієнта.

М. Вілінський приятелював з видатним композитором В. А. Золотарьовим (1873–1964), другом В. Малішевського під час їх спільного навчання в Петербурзі, який потім працював в роботі Одеської консерваторії уже в радянські часи¹. За спогадами О. П. Вілінської, В. Золотарьов дружив з Миколою Миколайовичем, бував вдома у Вілінських, це були важкі часи і для Вілінського і для Золотарьова. Дружні відносини Микола Миколайович мав і з одеським композитором П. І. Молчановим (1863–1945)². Як згадує про М. Вілінського професор Одеської консерваторії М. Старкова: «Це була культурна, світла людина, тонкий музикант. Микола Миколайович сміливо виступав проти будь-яких недоброзичливих взаємовідносин між педагогами... Яке винятково коректне ставлення до всіх людей, чи то був студент, чи професор!»³. Н. О. Герасимова-Персидська писала про М. М. Вілінського: «Він був одним з тих, хто закладав основу композиторської школи вже радянського періоду, як і два інших його колеги [*Лятошинський і Ревуцький – В. Н., Ю. В.*]»⁴.

Багато учнів М. Вілінського з часом стали його колегами і друзями – К. Данькевич, С. Орфєєв і Л. Гуров. У своїй книзі про М. Вілінського, музикознавець М. Михайлов пише, як той «відкрив» Данькевича-композитора і наполіг на тому, щоб талановитий студент-піаніст навчався композиції. М. Вілінський і після закінчення К. Данькевичем Одеської консерваторії був його наставником, їхня творча дружба тривала протягом десятиліть, до самого відходу М. Вілінського. Залишилися листи К. Данькевича до вчителя та його

¹ Золотарев В. Воспоминания о моих великих учителях, друзьях и товарищах / В. Золотарев. – М. : Гос. муз. издательство, 1957. – С. 189, 190.

² Лист дружини композитора А. М. Молчанової до М. М. Вілінського від 20 травня 1946 р. // Родинний архів Вілінських.

³ Цит. за книгою: Михайлов М. М. М. М. Вілінський / М. М. Михайлов. – К. : Советский композитор, 1962. – С. 30.

⁴ Спогади Н. О. Герасимової-Персидської // Родинний архів Вілінських.

рідних. Він був більше, ніж учень і друг М. Вілінського, а ніби членом його родини. Костянтин Федорович намагався допомогти своєму вчителеві в тих неприємних, а часом і небезпечних ситуаціях радянських реалій, коли Микола Миколайович не міг упоратися сам унаслідок своєї делікатності¹. В Одесі, і після Другої світової війни в Києві К. Данькевич майже щодня бував у Вілінських². Він проводив багато часу у них на дачі, у Борзелі, обговорюючи з Миколою Миколайовичем свої твори чи просто відпочивав у колі його родини. Відомо, що коли 1951 року К. Данькевич зазнав незаслужених звинувачень за оперу «Богдан Хмельницький», М. Вілінський став на захист свого учня і всіляко підтримував і допомагав йому під час роботи над другою редакцією цього твору. І. М. Вілінська, яка була свідком цих подій, відзначала значний вплив М. Вілінського на другу редакцію опери «Богдан Хмельницький», зокрема на вокальні партії в ній.

Доречно нагадати, що коли 1946 року в газеті «Известия» була опублікована пасквільна стаття «Ділок у ролі “композитора”»³ про учня М. Вілінського Давида Гершфельда, на той час директора Кишинівської консерваторії, Микола Миколайович надіслав листа, у якому спростовував усі нападки. Зокрема він написав: «Я був у край здивований тією характеристикою його [Гершфельда – В. Н., Ю. В.] і його діяльності, яку йому надано в кореспонденції з м. Кишиніва, уміщеній в газ. “Известия” Верх. Ради РСР від 26 жовтня цього року за № 253. Вважаю, що спец корресп. т. Кабарін у своїй замітці виходив головним чином з показань осіб, які є глибоко упереджені щодо т. Гершфельда і повідомили йому, Кабаріну, ряд даних не тільки тенденційних, а також вигадан-

¹ За спогадами І. М. Вілінської, К. Данькевич у 1930-х роках врятував М. М. від так званої «пролетарської чистки кадрів» в Одеській консерваторії, таким чином врятувавши його від арешту і концтаборів.

² У Києві Вілінські жили по вул. Богдана Хмельницького (сучасна назва), 12.

³ Кабарин Ф. Делец в ролі «композитора»/ Ф. Кабарин // Известия. – 1946. – № 253 (26 октябрю).

них, які не відповідають дійсності, щоб згнатьбити т. Гершфельда і звести, очевидно, з ним особисті рахунки»¹.

Відомий український композитор Альберт Водовозов згадує про заняття у класі композиції М. Вілінського: «На першому уроці ми просто розмовляли про літературу – вітчизняну та зарубіжну, про письменників і їх твори, про поетів і художників-живописців, про філософів і їхні працях. У кінці бесіди Микола Миколайович несподівано запропонував мені перерахувати планети нашої сонячної системи в їх послідовності. Про музику в цей день мови не було. На другий урок я приніс свої твори і нотний зошит із завданнями з гармонії. Було дуже приємно почути добрі слова та побажання мого педагога. До наступного уроку Микола Миколайович попросив написати прелюдію в простій 3-х частинній формі. Він ніколи не вимагав нічого поза програмою, пропонуючи зайнятися обробками народних пісень для фортепіано і хору, писати романси і т. д. <...> Час минав. На третьому курсі навчання Микола Миколайович став запрошувати мене і мого друга-однокурсника – Сашка Білаша [О. І. Білаш – В. Н., Ю. В.] до себе додому слухати симфонічну музику з партитурою в руках. За п'ять років навчання я написав цикл прелюдій, етюдів, сонату, струнний квартет, хори, романси і дипломну роботу – симфонічну поему “Прометей”. Я глибоко вдячний цій людині за набуті знання не тільки у сфері мистецтва, а й культурі поведінки, настільки необхідної кожній людині. Неординарна особистість, прекрасний педагог, талановитий композитор, музикою якого я захоплювався, був для мене прикладом до наслідування»².

¹ Лист М. М. Вілінського, завірений відповідальним секретарем Спілки композиторів України А. Дроздовою 6 листопада 1946 р.

² Спогади Альберта Водовозова // Родинний архів Вілінських. Про аудіотехніку того часу А. Водовозов згадував: «Програвач залишав бажати кращого, тому що звучав на півтону нижче. Найвитонченіший слух нашого викладача важко переносив його звучання».

Видатний український композитор Віталій Кирейко згадує, що йому «пощастило вивчати курс поліфонії у професора М. Вілінського», він так пише про свого педагога: «Був Микола Миколайович людиною виключно високої душевної доброти, за що його глибоко поважали, любили всі, хто його знав, хто з ним мав приємність спілкуватись. Не позбавлений був любий професор і гумору, часто із задоволенням він розповідав забавні історії у його житті, пережитого, почутого»¹.

З великою любов'ю та повагою ставився до свого вчителя знаний український композитор Олександр Білаш, у робочому кабінеті якого поряд з портретом матері стояв портрет М. Вілінського². Іван Немирович у своїй книзі так пише про О. Білаша: «Та особливо запав у душу студенту О. Білашу керівник факультету. У професора Миколи Миколайовича Вілінського – відомого композитора і педагога, людини високої культури – було чого повчитися. З розумінням і тонким педагогічним тактом ставився він до студентів. Передаючи їм свої знання і навички, змушував водночас мислити самостійно, шукати в композиторських спробах оригінальні рішення, виробляти власний творчий метод і почерк. У консерваторії він першим “запримітив” Олександра Білаша і належно оцінив його нестримну фантазію, вміння слухати музику, прекрасне відчуття форми, наполегливість і працьовитість. Тоді ж Микола Миколайович звернув увагу на надзвичайний ліризм його студентських спроб, на їх мелодійність...»³. О. Білаш згадував, що коли його приймали до Спілки композиторів України, голова спілки К. Данькевич проголосив: «Пам'яті Миколи Миколайовича Вілінського!»⁴.

¹ Спогади Віталія Кирейка // Родинний архів Вілінських.

² За спогадами доньки композитора Л. О. Білаш // Родинний архів Вілінських.

³ Немирович І. О. Сікорська І. М. Олександр Білаш. Дві музи – два крила / Іван Немирович, Ірина Сікорська. – Київ : Музична Україна, 2001. – С. 12.

⁴ Білаш О. Аудіозапис виступу на урочистому засіданні, присвяченому 100-річчю з дня народження М. М. Вілінського / Олександр Білаш. – травень 1988 року.

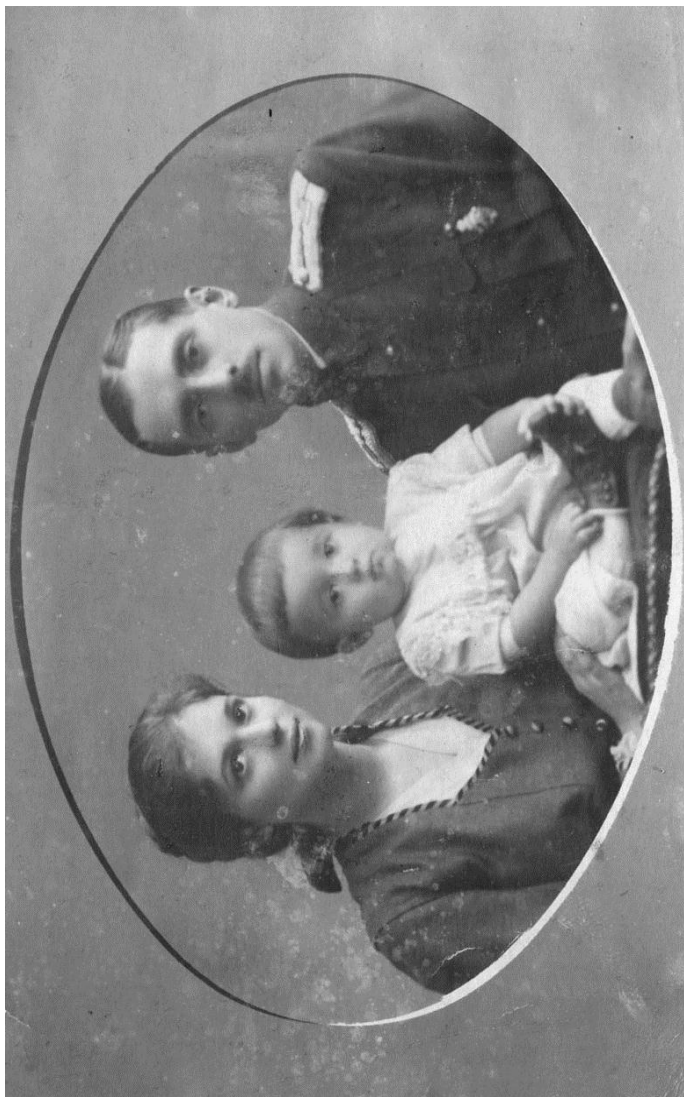
Наведемо слова О. Білаша про М. Вілінського: «Нелегко було професорові зі своїми учнями, студентами перших післявоєнних років: Євген Зубцов (пізніше заслужений діяч мистецтв), Леонід Хейфец-Поляковський лише нещодавно повернулися з військових частин, Антон Муха (тепер доктор мистецтвознавства) взагалі прийшов як самоучка, без всякої школи, їхні молодші колеги – Альберт Водовозов, Валентин Кучеров, автор цих рядків, фольклористка Зоя Василенко (кандидат мистецтвознавства) і багато хто інший також не мали в той час задовільної підготовки. Доводилося якось надолужувати прогаяне, щось відкладати “на потім”. Можливо, тому ми й не встигли взяти від свого педагога все, що він міг дати, можливо, часом, легковажно користувалися його делікатністю і добросердістю. Але безмежно вдячні йому, бо, окрім отриманих знань з фаху, відчули окрилюючу довіру до нас, вдячні за прищеплену нам повагу до високих гуманістичних традицій класичного і народного мистецтва, облагороджувальний пошук нового»¹.

М. Вілінський пішов з життя 7 вересня 1956 року, похований на центральній алеї Байкового кладовища. Минуло багато років... Наша сучасність є значно складнішою, динамічнішою та більш прагматичною, і мабуть, уже ніколи не повернуться часи «трьох Миколайовичів» – Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, М. Вілінського, але ті ідеали, яким вони присвятили себе, їх вплив на українську музику, культуру й суспільство загалом, живуть і нині. Скажемо навіть більше – без таких постатей у нації немає ні справжньої сили, ні душі.

¹ Білаш О. Незабутнє. Дань поваги художнику / Білаш О. // Вечірній Київ. – 1988. – 4 травня.

Микола Вілінський, Одеса 1911 р. [друкується вперше]

Микола та Олена Вілінські із сином Сергієм, 8 жовтня 1917 року [друкується вперше]

Олександр Оссовський, початок 1900-х років.

Ксенія Держинська, автограф, Москва 1925(26 ?) р.
[друкується вперше]

Микола Вілінський з учнями. Сидять: М. Вілінський (праворуч), К. Данькевич (у центрі), М. Завалішина. Стоять: С. Орфеев (другий справа), Л. Гуров (? у центрі), Я. Файнгух (перший ліворуч). Одеса 1930-ті роки. [друкується вперше]

Микола Вілінський, Київ 1953 р.

Список використаної літератури і джерел

1. Анісімов В. Композитор М. М. Вілінський (нарис про життя і діяльність) / Віктор Анісімов // Радянська Музика. – 1938. – № 1. – С. 43–46.
2. Баренбойм. Л. Эмиль Гилельс. Творческий портрет артиста / Л. А. Баренбойм. – М. : Советский композитор, 1990. – 264 с.
3. Білаш О. Незабутне. Дань поваги художнику / Білаш О. // Вечірній Київ. – 1988. – 4 травня.
4. Білаш О. Аудіозапис виступу на урочистому засіданні, присвяченому 100-річчю з дня народження М. М. Вілінського / Олександр Білаш. – травень 1988 року.
5. Бронфин О. Александр Вячеславович Оссовский / Бронфин О. – Ленинград : Советский композитор, 1960. – 64 с.
6. Бэлза И. Ф. Витольд Малишевский. К столетию с дня рождения / Игорь Бэлза // Музыкальная жизнь. – 1973 – № 15. – С. 22.
7. Вілінський М. Від редакції / М. Вілінський // М. Лисенко. Зібрання творів : у 20 томах. – Том XIII : Твори для фортепіано / музична редакція М. М. Вілінського. – Київ : Мистецтво, 1952. – 292 с.
8. Вілінський М. М. Про особливості структури молдавської народної музики / Проф. М. М. Вілінський // Радянська Музика. – 1938. – № 4. – С. 27–40.
9. Власова Е. С. 1948 год в советской музыке : документированное исследование / Е. С. Власова. – М. : Издательский дом «Классика-XXI», 2010. – 456 с.
10. Гринберг М. Статьи. Воспоминания. Материалы / Мария Гринберг; сост. А. Г. Ингер. – М. : Советский композитор, 1987. – 302 с.
11. Грошева Б. К. Г. Держинская / Б. Грошева. – М. : Государственное музыкальное издательство, 1952. – 124 с.
12. Гурова Я. Ю. Из личного дела А. В. Оссовского / Я. Ю. Гурова // Opera Musicologica – 2009. – № 1. – С. 134–153.
13. Держинская К. Г. // Московская консерватория от истоков до наших дней. 1866–2006 : биографический энциклопедический словарь. – М., 2007. – С. 154–155.
14. Зак Я. И. Статьи, материалы, воспоминания / Яков Зак. – М. : Советский Композитор, 1980. – 208 с.

15. Запись о венчании П. Н. Кича и М. Ф. Наркевич в метрической книге портовой церкви Всех Святых и Св. Николая в Одессе на 1879 г. // ГАОО, ф. 37, оп. 12, д. 6, л. 313 об.–314.

16. Зилоти А. И. Воспоминания и письма / А. И. Зилоти [сост. Л. М. Кутателадзе под ред. А. Н. Раабена]. – Л. : Советский композитор, 1963. – 468 с.

17. Золотарев В. Воспоминания о моих великих учителях, друзьях и товарищах / В. Золотарев. – М. : Государственное Музыкальное Издательство, 1957. – 236 с.

18. Кабарин Ф. Делец в роли «композитора» / Ф. Кабарин // Известия. – 1946. – № 253 (26 октября),

19. Клиш В. Л. Українська Радянська Фортепіанна Музика / В. Л. Клиш. – Київ : Наукова думка, 1980. – 316 с.

20. Москалець О. В. Ксенія Держинська: від київських коренів до московських тріумфів / О. В. Москалець // Українська біографістика : збірник наукових праць. – Київ, 2009. – № 5. – С. 84–91.

21. Михайлов М. М. М. М. Вілінський: нарис про життя і творчість / М. М. Михайлов – К. : Советский композитор, 1962. – 104 с.

22. Михайлов М. М. Константин Данькевич / М. М. Михайлов. – 2-ге вид. – К. : Музична Україна, 1974. – 54 с.

23. Муха А. Вілінський Микола Миколайович // Українська Музична Енциклопедія. – Т. 1. : А – Д. – К. : ІМФЕ, 2006. – С. 376–377.

24. Муха А. І. Слово про М. М. Вілінського (спогади учня) / Антон Муха // Музична україністика: сучасний вимір : зб. наук. праць. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2009. – Вип. 3. – С. 54–62¹.

25. Назаренко В. І. Елегія про Миколу Вілінського / Валентина Назаренко // День. – 2008. – № 75 (23 квітня).

26. Назаренко В. І. Українська сторінка маестро Малішевського / Валентина Назаренко // День. – 2009. – № 143 (15 серпня).

27. Назаренко В. І. Уроки музики Ірини Вілінської / Валентина Назаренко // День. – 2010. – № 160 (8 вересня).

¹ Автори спілкувалися протягом 2007–2008 років з А. Мухою телефоном, і він надіслав рукопис статті електронною поштою. Але наш лист-відповідь улітку 2008 р. він уже не отримав, тому, на жаль, є деякі неточності. Слід зокрема зазначити, що О. Білаш був учнем протягом 1951–1956 років і закінчив повний курс навчання у М. М. Вілінського.

28. Назаренко В. І., Вілінський Ю. С. Пам'яті Олександра Зілогі. До сімдесятиріччя з дня смерті видатного музиканта та співвітчизника / Валентина Назаренко, Юрій Вілінський // День. – 2015. – № 224 (8 грудня).

29. Немирович І. О. Сікорська І. М. Олександр Білаш. Дві музи – два крила / Іван Немирович, Ірина Сікорська. – Київ : Музична Україна, 2001. – 80 с.

30. Одесский листок. – 1908. – Октябрь.

31. Одесская Консерватория: забытые имена, новые страницы / гл. ред. Н. Л. Огренич. – Одесса : Одесская государственная консерватория имени А. В. Неждановой, 1994. – 248 с.

32. Оссовский А. В. Воспоминания. Исследования / А. Оссовский [общая редакция и вступительная статья Кремлева Ю.]. – Ленинград : Музыка, 1968. – 438 с.

33. [Повідомлення про смерть А. М. Черкунової] // Одесский листок. – 1907. – 1 августа.

34. Правительственного Сената Герольдия. Дело о дворянстве Вилинских. Поступило 11 октября 1834 года // РГИА, ф. 1343, оп. 18, д. 2199.

35. Сергеев В. Жив в учениках / В. Сергеев // Советская культура. – 1988. – 21 травня.

36. Смирнов В. А. Реквием XX века : в 5 ч. / В. А. Смирнов. – 2-е изд, доп. и испр. – Ч. 1. – Одесса : Астропринт, 2009. – 680 с¹.

¹ Фундаментальна праця В. О. Смирнова створена на основі архівних розвідок про сталінські репресії в Одесі та щоденників В. О. Швеця (1916–1991), учня професора П. Молчанова. В. Смирнов люб'язно надіслав авторам п'ять томів Реквіюма, а також неопубліковану частину щоденників. Як пише про своє консерваторське навчання сам Швець, він, як музикант, на жаль, не відповідав вимогам М. М. Вілінського, О. Л. Когана та інших, і тому дуже цінував свого наставника П. Молчанова, який не сподівався від нього «надзвичайних здібностей». (Смирнов В. А. Реквием XX века : в 5 ч. / В. А. Смирнов. – 2-е изд, доп. и испр. – Ч. 1. – Одесса : Астропринт, 2009. – С. 302.) Хоча це, мабуть, якоюсь мірою окреслює музичні горизонти одеського літописця, однак не знижує цінності унікального фактологічного матеріалу, зібраного В. О. Смирновим.

37.Список дворян, внесенных в дворянскую родословную книгу Подольской губернии. – Каменец-Подольский : Изд. Подольского Дворянского Депутатского Собрания ; Типография Подольского Губернского Правления, 1897. – 386 с.

38.Список Дворян Киевской Губернии. – Киев : Издание Киевского Дворянского Депутатского Собрания ; Типография 1-й Киевской Артели Печатного Дела, 1906. – 346 с.

39.Українська радянська фортепіанна музика : хрестоматія. – Том 1, Ч. 2. – Київ : Музична Україна, 1975. – 104 с.

40.Фельцман О. Ода маестро і вчителю. Спогади Оскара Фельцмана (1921–2013) / Оскар Фельцман // День. – 2013. – № 78 (2 травня).

41.Энциклопедический музыкальный словарь [сост. Б. С. Штейнпресс и И. М. Ямпольский]. – Издание второе исправленное и дополненное. – Москва : Советская Энциклопедия, 1966. – 632 с.

42.Чижевич О. О. Город Одесса и одесское общество. Воспоминания одесского старожила // Из прошлого Одессы : сб. статей [сост. Л. М. де-Рибас]. – Одесса, 1894. – 399 с.

43. Bartlett R. Wagner and Russia (Cambridge Studies in Russian Literature) / Rosamund Bartlett. – Cambridge : University Press, 2007. – 436 p.

44. Curzon H. de. Les Concerts Historiques Russes A Paris / H. de Curzon // Le Guide Musical. Revue Internationale de la Musique et des Théâtres. – Paris-Brussels, 2 et 9 Juin 1907. – P. 418–421.

45. Duke Vernon. Passport to Paris / Vernon Duke. – Boston ; Toronto : Little, Brown and Company, 1955. – 502 p.

46. Edmunds Neil. The Soviet Proletarian Music Movement / Neil Edmunds. – Bern : Peter Lang AG, European Academic Publishers, 2000. – 407 p.

47. Igor Stravinsky Foundation. The Russian Period: 1902–1914. [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.fondation-igor-stravinsky.org/web/en/biographie/sa-vie-son-uvre/-la-periode-russen-1902-1914.html>

48. Maliszewski, Witold // The New Grove. Dictionary of Music and Musicians / [Edited by Stenley Sadie]. – Second Edition. – Vol. 15. – London : Macmillan Publishers Limited, 2001.

49. Monsaingeon Bruno. Richter. Ecrits, conversations / Bruno Monsaingeon. – Édition première / Van de Velde / Arte Editions. – Paris : Actes Sud, 1998. – 472 p.

50. Ossovsky A. Cinq concerts historiques russes: donnés sous la patronage de la Société des grandes auditions musicales de France / A. Ossovsky, M.D. Calvocoressi. – Paris : Académie nationale de musique, Théâtre de l'opéra, 1907. – 106 p.

51. Ossovsky, Aleksandr Vyacheslavovich // The New Grove. Dictionary of Music and Musicians / [Edited by Stanley Sadie]. – Second Edition. – Vol. 18. – London : Macmillan Publishers Limited, 2001.

52. Paja-Stach Jadwiga. Maliszewski / Jadwiga Paja-Stach // Encyklopedia muzyczna. – Warszawa : PWM, 1996.

53. Panufnik Andrzej. Composing Myself / Andrzej Panufnik. – London : Methuen, 1987. – 369 p.

54. Prokofiev Sergey. Diaries 1907–1914. Prodigious Youth / Sergey Prokofiev. – Ithaca ; New York : Cornell University Press, 2006. – 835 p.

55. Prokofiev Sergei. Soviet Diary 1927 and Other Writings / Sergei Prokofiev. – London – Boston : Faber and Faber, 1991. – 315 p.

56. Schwarz B. Music and Musical Life in Soviet Russia. 1917–1970 / Boris Schwarz. – Barrie & Jenkins Ltd., 1972. – 550 p¹.

57. Stucky Steven. Lutoslawski and his music / Steven Stucky. – Cambridge : Cambridge University Press, 1981. – 252 p.

58. Vilinsky, Mykola Mykolayovych // The New Grove. Dictionary of Music and Musicians / [Edited by Stanley Sadie]. – Second Edition. – Vol. 26. – London : Macmillan Publishers Limited, 2001.

59. Vodarsky-Shiraeff A. Russian Composers and Musicians : A biographical dictionary / Compiled by Alexandria Vodarsky-Shiraeff. – New York : The H.W. Wilson Company, 1940. – 158 p.

60. Wrocki Edward. Witold Maliszewski / Edward Wrocki // Orkiestra. – 1932. – Rok. III. – No. 2 (17), Luty.

¹ Примітка 3. Доповнене видання. Schwarz B. Music and Musical Life in Soviet Russia/ Boris Schwarz. – Enlarged Edition: 1917–1981. – Indiana Univ Pr: Enl Sub edition, March 1983. – 722 p.

References

1. Anisimov V. Kompozytor M. M. Vilinsky (narys pro zhyttja i dijal'nist') / Viktor Anisimov // Radjans'ka Muzyka. – 1938. – № 1. – S. 43–46
2. Barenbojm. L. Emyl Gilels. Tvorcheskij portret artysta / L. A. Barenbojm. – Moskva : Sovetskij kompozytor, 1990. – 264 s.
3. Bilash O. Nezabutnje. Dan' povagy hudozhnyku / Bilash O. // Vechirnij Kyiv – 1988. – 4 travnja.
4. Bilash O. Audiozapys vystupu na urochystomu zasidanni, prysvjachenomu 100-richchju z dnja narodzhennja M.M.Vilins'kogo / Oleksandr Bilash. – traven' 1988 roku.
5. Bronfin O. Aleksandr Vjacheslavovyh Ossovsky / Bronfin O. – Leningrad : Sovetskij kompozytor, 1960. – 64 s.
6. Belza I. F. Vytol'd Malyshevsky. K stoletiju s dnja rozhdjenja / Igor Belza // Muzykal'naja zhyzn'. – 1973. – № 15. – S. 22.
7. Vilinsky M. Vid redakcii / M. Vilinsky/ Muzychna redakcija M. M. Vilins'kogo u M.Lysenko, Zbirnyk tvoriv v dvadcaty tomah, Tvory dlja fortepiano, Tom XIII. – Kyiv : Mysteztvo, 1952. – 292 s.
8. Vilinsky M. M. Pro osoblyvosti struktury moldavs'koi' narodnoi' muzyky / Prof. M. M. Vilinsky // Radjans'ka Muzyka. – 1938. – № 4. – S. 27–40.
9. Vlasova E. S. 1948 god v sovetskoj muzyke : dokumentyrovannoe yssledovanye / E. S. Vlasova. – M. : Izdatel'skij dom «Klasyka-XXI», 2010. – 456 s.
10. Grinberg M. Stat'y. Vospomynanja. Materyaly / Maria Grinberg; sost. A. G. Inger. – M : Sovetskij Kompozytor, 1987. – 302 s.
11. Grosheva B. K. G. Derzhynskaja / B. Grosheva. – M. : Gosudarstvennoe muzykal'noe izdatel'stvo, 1952. – 124 s.
12. Gurova Ja. Ju. Iz lichnogo dela A. V. Ossovskogo / Ja. Ju. Gurova // Opera Musicologica. – 2009. – № 1. – S. 134–153.
13. Derzhynskaja K. G. // Moskovskaja konservatoryja ot ystokov do nashyh dnei. 1866 – 2006 : byografycheskij encyklopedycheskij slovar'. – M., 2007. – S. 154–155.
14. Zak Ja. Stat'y, materyaly, vospomynanja / Jakov Zak. – M. : Sovetskij Kompozytor, 1980. – 208 s.

15. Zapis' o venchanny P. N. Kicha i M. F. Narkevich v metricheskoj knige portovoi Tserkvi Vseh Svjatyh i Sv. Nykolaja v Odesse na 1879 g. // GAOO, f. 37, op. 12, d. 6, l. 313 ob.–314.

16. Ziloti A. I. Vospomynanyja y pys'ma / A. I. Siloti [sost. L. M. Kutateladze pod red. A. N. Raabena]. – Leninrad : Sovetskyj kompozytor, 1963. – 468 s.

17. Zolotarev V. Vospomynanyja o moyh velikih uchiteljah, druz'jah i tovarishhah / V. Zolotarev. – M. : Gosudarstvennoe Muzykal'noe Izdatel'stvo, 1957. – 236 c.

18. Kabaryn F. Delec v roli «kompozitora» / F. Kabarin // Izvestyja. – 1946. – № 253 (26 oktjbrja).

19. Klyn V. L. Ukrai'ns'ka Radjans'ka Fortepianna Muzyka / V. L. Klyn. – Kyiv : Naukova dumka, 1980. – 316 s.

20. Moskalec' O. V. Ksenija Derzhynska: vid kyi'vs'kyh koreniv do moskovs'kyh triumfiv / O. V. Moskalec' // Ukrai'ns'ka biografistyka : zbirnyk naukovykh prac'. – Kyiv, 2009. – № 5. – S. 84–91.

21. Mykhailov M. M. M. M. Vilinsky / M. M. Mykhailov. – Kyiv : Sovetskyj kompozytor, 1962. – 104 s.

22. Mykhailov M. M. Konstjantyn Dan'kevych / M. Mykhailov. – 2-ge vyd. – K : Muzychna Ukrai'na, 1974. – 54 c.

23. Muha A. Vilinsky Mykola Mykolajovykh // Ukrai'ns'ka Muzychna Encyklopedia. – T. 1. : A – D. – Kyiv : IMFE., 2006. – S. 376–377.

24. Muha A. I. Slovo pro M. M. Vilins'kogo (spogady uchnja) / Anton Muha // Muzychna ukrainistyka: suchasnyj vymir : zb. nauk. prac'. – K. : IMFE im. M. Ryl's'kogo NAN Ukrai'ny, 2009. – Vyp. 3. – S. 54–62.

25. Nazarenko V. I. Elegija pro Mykolu Vilins'kogo / Valentyna Nazarenko // Den'. – 2008. – № 75 (23 kvitnja).

26. Nazarenko V. I. Ukrai'ns'ka storinka maestro Malishevs'kogo / Valentyna Nazarenko // Den'. – 2009. – № 143 (15 serpnja).

27. Nazarenko V. I. Uroky muzyky Iryny Vilins'koi' / Valentyna Nazarenko // Den'. – 2010. – № 160 (8 veresnja).

28. Nazarenko V. I., Vilinsky Yu. S. Pam'jati Oleksandra Siloti. Do simdesjatyrichchja z dnja smerti vydatnogo muzykanta ta spivvitchyznyka / Valentyna Nazarenko, Yuri Vilinsky // Den'. – 2015. – № 224 (8 grudnja).

29. Nemyrovych I. O., Sikors'ka I. M. Oleksandr Bilash Dvi muzy – dva kryla / Ivan Nemyrovych, Iryna Sikors'ka.. – Kyiv : Muzychna Ukrai'na, 2001. – 80 s.

30. Odesskij lystok. – 1908. – Oktjabr'.

31. Odesskaja Konservatoryja: zabytye imena, novye stranycy / gl. redaktor N. L. Ogrenich. – Odessa : Odesskaja gosudarstvennaja konservatoryja imeni A. V. Nezhdanovoj, 1994. – 248 s.

32. Ossovskij A. V. Vospominanija. Issledovanija / A. Ossovskij [obshhaja redakcyja i vstupytel'naja stat'ja Kremleva Yu.] – Lenyngrad : Muzyka, 1968. – 438 s.

33. [Povidomlennja pro smert' A. M. Cherkunovoi]. – Odesskij lystok. – 1907. – 1 avgusta.

34. Pravitel'stvennogo Senata Gerol'dija. Delo o dvorjanstve Vilinskih. Postupilo 11 oktjabrja 1834 goda // RGIA, f. 1343, op. 18, d. 2199.

35. Sergeev V. Zhyv v uchenikah / V. Sergeev // Sovetskaya kul'tura. – 1988. – 21 travnja.

36. Smirnov V. A. Rekvijem XX veka : v 5 ch. / V. A. Smyrnov. – 2-e izd, dop. i ispr. – Ch. 1. – Odessa : Astroprint, 2009. – 680 s.

37. Spisok dvorjan, vnesennyh v dvorjanskuju rodoslovnuju knigu Podol'skoj gubernii. – Kamenec-Podol'k : Izd. Podol'skogo Dvorjanskogo Deputatskogo Sobranija; Tipografija Podol'skogo Gubernskogo Pravlenija, 1897. – 386 s.

38. Spisok Dvorjan Kievskoj Gubernii. – Kiev : Izdanie Kievskogo Dvorjanskogo Deputatskogo Sobranija.. Tipografija 1-j Kievskoj Arteli Pечатnogo Dela, 1906. – 346 s.

39. Ukrai'ns'ka Radjans'ka Fortepianna Muzyka : hrestomatija, Tom 1, Ch. 2. – Kyi'v : Muzychna Ukrai'na, 1975. – 104 s.

40. Feltsman O. Oda maestro i vchytelju. Spogady Oskara Fel'mana (1921–2013) / Oskar Feltsman // Den'. – 2013. – № 78 (2 travnja).

41. Encyklopedicheskyj muzykal'nyj slovar' [sost. B. S. Shtejnpress i Y. M. Jampol'skyj]. – Izdanie vtoroje ispravlennoe i dopolnennoe. – Moskva : Sovetskaja Encyklopedija, 1966. – 632 s.

42. Chizhevich O. O. Gorod Odessa i odesskoe obchestvo. Vospominanija odesskogo starozhyla // Iz proshlogo Odessy : sb. statej [cost. L. M. de-Ribas]. – Odessa, 1894. – 399 s.

Валентина Назаренко, Юрий Вилинский. Композитор и педагог Николай Вилинский (1888–1956). Жизнь. Воспомина-

ния. Размышления. Николай Вилинский принадлежит к значительным украинским музыкантам, которые заложили основы современной украинской музыки. Данное исследование основано на фактическом материале, найденном в архивных документах композитора, воспоминаниях членов семьи, бывших коллег и студентов, наряду с находками авторов в различных архивах и библиотеках в Украине и за рубежом. Н. Вилинский родился в украинской семье потомственных дворян, живших в регионах южной и центральной Украины на протяжении веков. Его двоюродные брат и сестра – Александр Оссовский и Ксения Держинская. Семья имела связи с музыкальными знаменитостями, такими как Сергей Рахманинов и Александр Зилоти.

Н. Вилинский изучал композицию под руководством выдающегося польского композитора и педагога Витольда Малишевского, который также был учителем таких исключительных талантов, как Витольд Лютославский и Анджей Пануфник. Творчеству художника присуще глубинное понимание украинских музыкальных традиций и молдавской народной музыки.

В статье приводится документальное описание творческого пути и педагогической работы Н. Вилинского в Одесской, Ташкентской и Киевской консерваториях. Особый интерес представляют воспоминания коллег и учеников Н. Вилинского. Среди них К. Данькевич, А. Билаш, С. Орфеев, М. Старкова, А. Фельцман, А. Муха, Н. Герасимова-Персидская, В. Кирейко.

Работа нацелена на исправление некоторых ошибок и упущений в музыковедческих источниках ушедшей эпохи..

Ключевые слова: школа композиции Николая Вилинского, творчество Николая Вилинского, украинская музыка, жанр фортепианной баллады, Киевская консерватория, Одесская консерватория, школа композиции Витольда Малишевского, неоромантическая музыкальная традиция, молдавская народная музыка, польские композиторы, архивные документы.

Valentyna Nazarenko, Yuri Vilinsky. Composer and Teacher Mykola Vilinsky (1888–1956). Life. Reminiscences. Reflections. Mykola Vilinsky belongs among the ranks of major Ukrainian musicians who have laid the foundations of contemporary Ukrainian music. The research here is based on factual material found in the composer's archive documents, and recollections of family members, former colleagues and students, along with findings by the authors in different archives and libraries in Ukraine and abroad. M. Vilinsky was born into a famous Ukrainian family of hereditary nobles that lived in south and central Ukraine for centuries. His cousins were Alexander Ossovsky and

Ksenia Derzhinskaya. The family had connections with celebrated musical personalities such as Sergei Rachmaninov and Alexander Siloti.

M. Vilinsky studied composition under the guidance of the outstanding Polish composer and music teacher Witold Maliszewski, who was also a teacher of such exceptional talents and celebrities as Witold Lutosławski and Andrzej Panufnik. M. Vilinsky's creative output is endowed with the Ukrainian musical tradition and the influence of Moldavian folk music. The narrative covers the timeline of Mykola Vilinsky's pedagogical and creative work in the Odessa, Tashkent and Kiev Conservatories of Music, and touches upon the composer's creative output. Included are recollections of much interest written by M. Vilinsky's colleagues and students, such as K. Dankevich, O. Bilash, S. Orfyeyev, M. Starkova, O. Feltsman, A. Muha, N. Gerasimova-Persidskaya, and V. Kyreiko.

The work targets and corrects some errors and omissions in the musicological sources of the previous époque.

Key words: Mykola Vilinsky's composition school, Mykola Vilinsky's creative output, Ukrainian music, Ballade genre, Kyiv Conservatory, Odesa Conservatory, Witold Maliszewski's composition school, neoromantic musical tradition, Moldavian folk music, Polish composers, archive documents.